

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Навчально-науковий інститут оперативно-рятувальних сил

Кафедра пожежної тактики та аварійно-рятувальних робіт

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

“ Управління силами та засобами при надзвичайних ситуаціях ”

обов’язкової підготовки

за освітньо-професійною програмою «Пожежна безпека»

підготовки магістра

у галузі знань 26 «Цивільна безпека»

за спеціальністю 261 «Пожежна безпека»

Рекомендовано кафедрою пожежної
тактики та аварійно-рятувальних робіт
на 2025-2026 навчальний рік
Протокол від «_28_» серпня 2025 року
№ 1

Силабус розроблений відповідно до Робочої програми навчальної
дисципліни «Управління силами та засобами при надзвичайних ситуаціях»

2025 рік

Загальна інформація про дисципліну

Анотація дисципліни

Навчальна дисципліна «Управління силами та засобами при надзвичайних ситуаціях» циклу професійної (вибіркової) підготовки складена відповідно до спеціалізованої освітньо-професійної програми підготовки магістра спеціальності 261 «Пожежа безпека».

Предметом вивчення дисципліни є підготовка органів управління та підрозділів до ліквідації надзвичайних ситуацій (НС) та їх наслідків, яка включає в себе: вивчення системи управління силами і засобами; розробку і корегування оперативних документів; розробку заходів, що забезпечують необхідні умови для успішної ліквідації НС.

Інформація про науково-педагогічного працівника

Загальна інформація	Аветисян Вадим Георгійович, доцент кафедри пожежної тактики та аварійно-рятувальних робіт факультету оперативно-рятувальних сил, кандидат технічних наук, доцент
Контактна інформація	м. Харків, вул. Чернишевська, 94 кабінет № 408. Мобільний номер телефону – 099-190-77-70; 0984233990
E-mail	ptarr@nuczu.edu.ua
Наукові інтереси	Дослідження процесів при ліквідації наслідків аварій в різноманітних умовах, в тому числі при наявності великої кількості постраждалих
Професійні здібності	Досвід практичної діяльності понад 15 років, досвід викладання дисциплін «Організація аварійно-рятувальних робіт», «Протипожежна служба цивільної оборони», «Пожежна тактика», «Тактика ведення аварійно-рятувальних невідкладних робіт» понад 25 років.
Наукова діяльність за освітнім компонентом	https://bit.ly/3mee35b https://bit.ly/3ol0Xpl

Час та місце проведення занять з навчальної дисципліни

Аудиторні заняття з навчальної дисципліни проводяться згідно затвердженого розкладу. Електронний варіант розкладу розміщується на сайті Університету (<http://rozklad.nuczu.edu.ua/timeTable/group>).

Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом семестру щосереди з 15.00 до 16.00 в кабінеті № 405, 408 або ZOOM. В разі додаткової потреби здобувача в консультації час погоджується з викладачем.

Мета вивчення дисципліни: підготовка здобувачів вищої освіти, що мають достатні знання і уміння з питань організації аварійно-рятувальних робіт та управління підпорядкованими підрозділами при ліквідації наслідків аварій, катастроф, стихійного лиха, в тому числі при пожежах.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	очна (денна)
Статус дисципліни (обов'язкова)	Обов'язкова
Рік підготовки	2026
Семестр	2
Обсяг дисципліни:	
- в кредитах ЄКТС	3,5
- кількість модулів	2
- загальна кількість годин	105
Розподіл часу за навчальним планом:	
- лекції (годин)	10
- практичні заняття (годин)	42
- семінарські заняття (годин)	
- лабораторні заняття (годин)	-
- курсовий проект (робота) (годин)	-
- інші види занять (годин)	-
- самостійна робота (годин)	53
- індивідуальні завдання (науково-дослідне) (годин)	-
- підсумковий контроль (диференційний залік, екзамен)	екзамен

Передумови для вивчення дисципліни

Перед вивченням даної дисципліни здобувачі повинні мати знання з таких дисциплін, як: пожежна тактика; організація аварійно-рятувальних робіт; пожежна та аварійно-рятувальна техніка; пожежно-рятувальна підготовка. Мати навички з навчальної та управлінської діяльності.

Результати навчання та компетентності з дисципліни

Відповідно до освітньої програми «Пожежна безпека» вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити:

- досягнення здобувачами вищої освіти таких результатів навчання

Програмні результати навчання	ПРН
Дисциплінарні результати навчання	аббревіатура

Застосовувати спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки для розв'язання наукових і прикладних задач у сфері пожежної безпеки.	ПРН 01.
Керувати діяльністю колективу, спрямованою на регулювання пожежної безпеки, та прийняття рішень у складних непередбачуваних умовах, з урахуванням наявних ресурсів та часових обмежень.	ПРН 05.
Застосовувати ефективні методи та засоби дослідження механізму виникнення пожеж та пожежних ризиків, у тому числі, методи та засоби математичного і комп'ютерного моделювання, статистичного аналізу даних.	ПРН07.
Оцінювати рівень небезпеки під час виникнення пожежі та можливості пожежно-рятувальних підрозділів.	ПРН 13.
Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші вікові, гендерні та (або) культурні відмінності	ПРН18

- формування у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей:

Програмні компетентності (загальні та професійні)	ЗК, ПК
Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.	ЗК04
Здатність оцінювати ризики та приймати обґрунтовані управлінські рішення, управляти силами та засобами при ліквідації пожеж, проведенні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, керувати роботою колективу.	ПК 07.
Здатність оптимізувати методи й засоби спрямовані на припинення дії небезпечних чинників пожежі, рятування життя і збереження здоров'я людей під час виникнення пожеж.	ПК 12.
Здатність організовувати моніторинг пожежної обстановки й аналізувати його результати, розроблювати науково-обґрунтовані рекомендації щодо проведення заходів із запобігання та ліквідування пожеж.	ПК 15.

Програма навчальної дисципліни

Теми навчальної дисципліни:

МОДУЛЬ 1 Система управління підрозділами під час ліквідації НС.

Тема 1.1. Управління підрозділами в особливий період

Дії органів управління, сил та засобів при переведенні у вищі ступені готовності. Переведення органів управління сил та засобів у вищі ступені готовності. Документи служби, що розробляються під час переводу у вищі ступені готовності. Управління при переведенні підрозділів в режим

підвищена готовність. Розробка плану дій органів управління при переведенні у режим готовність підвищена

Тема 1.2. Організація роботи штабу НС.

Склад та завдання штабу ліквідації НС. Організація роботи штабу ліквідації НС під час ліквідації НС різного характеру. Документи робочих груп штабу. Мобільні оперативні групи склад, мета та завдання. Керівництво роботою штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та організація його діяльності. Фінансове та матеріально-технічне забезпечення роботи штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації

Тема 1.3. Зведені загони ОРС ЦЗ.

Порядок формування зведених загонів. Матеріально-технічне забезпечення зведених загонів. Сили та засоби зведеного загону гарнізону. Організація ліквідації наслідків НС зведеними загонами.

МОДУЛЬ 2. Управління силами та засобами при НС (УСЗНС) на об'єктах.

Тема 2.1 УСЗНС и при ліквідації НС спричинених обстрілами.

Організація розвідки місця НС. Розшук постраждалих в зоні НС. Управління силами та засобами.

Тема 2.2. УСЗНС при ліквідації аварій на КЕС.

УСЗНС при аваріях на водопровідних та каналізаційних мережах. УСЗНС при аваріях на системах газопостачання. УСЗНС на системах енергетики

Тема 2.3 УСЗНС при аваріях з витоків НХР

Розвідка та оцінка обстановки. Розрахунок сил та засобів. Управління силами та засобами під час ліквідації НС.

Тема 2.4. УСЗНС при аваріях з витоків радіоактивних речовин.

Розвідка та оцінка обстановки. Розрахунок сил та засобів. Управління силами та засобами під час ліквідації НС.

Розподіл дисципліни у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять:

Назви змістових модулів і тем	Форма здобуття освіти очна (денна)						
	Кількість годин						
	усьог	у тому числі					
	о	л	п	лаб	інд	с.р.	контроль
1	2	3	4	5	6	7	8
Модуль 1 Управління підрозділами під час ліквідації НС.							
Тема 1.1. Управління підрозділами в особливий період	14	2	6	-	-	6	

Тема 1.2. Організація роботи штабу ліквідації НС	14		8	-	-	6	
Тема 1.3. Організація зведених загонів	14		6			6	
Разом за модулем	40	2	20	-	-	18	
Модуль 2 Управління силами та засобами при НС на об'єктах							
Тема 2.1. Управління силами та засобами при ліквідації НС спричинених обстрілами	15	2	4	-	-	9	
Тема 2.2 Управління силами та засобами при ліквідації аварій на КЕС	4	2	6	-	-	6	
Тема 2.3. УСЗНС при аваріях з витоком НХР	17	2	6			9	
Тема 2.4. УСЗНС при аваріях з витоком радіоактивних речовин	19	2	6	-	-	11	
Разом за модулем	65	8	22	-	-	35	
Усього годин	105	10	42	-	-	53	

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	2	3
3	Тема 1.1. Управління підрозділами в особливий період ПЗ 1. Підготовка системи управління (підвищена готовність). ПЗ 2. Переведення системи управління у вищі ступені готовності ПЗ-3. Управління силами та засобами під час ліквідації наслідків НС	2 2 2
4	Тема 1.2. Організація роботи штабу ліквідації НС. ПЗ 1. Формування штабу та розподіл обов'язків. ПЗ.2. Відпрацювання дій штабу при НС природного характеру (тренування). ПЗ 2. Відпрацювання дій штабу при гасінні пожеж в екосистемах (сітловий тренажер Ч.1 та 2) .	2 2 4
5	Тема 1.3. Організація зведених загонів ПЗ 1. Формування зведених загонів ПЗ 2. Розташування зведених загонів ПЗ 3. Застосування зведених загонів	2 2 2
1	Тема 2.1. Управління силами та засобами при ліквідації НС спричинених обстрілами ПЗ 1. Організація розвідки та розшук постраждалих в зоні НС. ПЗ 2. Управління силами та засобами	2 2
	Тема 2.2. Управління силами та засобами при ліквідації аварій на КЕС ПЗ 1. УСЗНС при аваріях на водопровідних та каналізаційних мережах. ПЗ 2. УСЗНС при аваріях на системах газопостачання ПЗ 3. УСЗНС при аваріях на КЕС підсумкове заняття.	2 2 2
	Тема 2.3. УСЗНС при аваріях з витоків НХР ПЗ 1. Розвідка та оцінка обстановки ПЗ 2. Розрахунок сил та засобів. ПЗ 3. Управління силами та засобами під час ліквідації НС	2 2 2
2	Тема 2.4. УСЗНС при аваріях з витоків радіоактивних речовин. ПЗ 1. Розвідка та оцінка обстановки. ПЗ.2. Розрахунок сил та засобів. ПЗ.3. Управління силами та засобами під ліквідації НС.	2 2 2
	Разом	42

Орієнтовна тематика індивідуальних завдань

Здобувач вищої освіти може обрати одну з рекомендованих тем та самостійно виконати науково-дослідне завдання. Результати виконаного завдання оформити звітом у формі реферату, наукової статті, презентації чи практичного продукту.

1. Шляхи скорочення часу підготовки зведених загонів до дій за призначенням.
2. Передовий досвід гарнізонів проведення рятування людей при руйнуванні будівель
3. Розробка тактичних прийомів та способів ліквідації аварій на КЕС.
4. Шляхи удосконалення тактичних дій при ліквідації аварій з викидом НХР.
5. Прийоми та способи проведення рятувальних в умовах радіоактивного випромінювання.

Форми та методи навчання і викладання

Вивчення навчальної дисципліни реалізується **в таких формах:** навчальні заняття за видами, виконання індивідуальних завдань (якщо є), консультації, контрольні заходи, самостійна робота.

В навчальній дисципліні використовуються такі методи навчання і викладання:

- методи навчання за джерелами набуття знань: словесні методи навчання (лекція, пояснення, бесіда, інструктаж);
- наочні методи навчання (ілюстрація, демонстрація, спостереження);
- інноваційні методи навчання: робота з навчально-методичною літературою та відео метод; навчання з використанням технічних ресурсів;
- самостійна робота.

Оцінювання освітніх досягнень здобувачів вищої освіти

Засоби оцінювання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: екзамен, поточні контрольні завдання у вигляді тестування та комп'ютерних тренажерів.

Контрольне завдання №1 у вигляді тесту «Система управління силами та засобами при ліквідації НС»

Контрольне завдання №2 у вигляді комп'ютерного тренажеру «Управління силами та засобами при ліквідації аварій на енергетичному об'єкті».

Критерії оцінювання

Оцінювання рівня навчальних досягнень здобувачів з навчальної дисципліни здійснюється за 100-бальною шкалою.

Форми поточного та підсумкового контролю

Поточний контроль результатів навчання здобувачів освіти проводиться у формі фронтального та індивідуального опитування.

Підсумковий контроль проводиться у формі іспиту.

Розподіл та накопичення балів, які отримують здобувачі, за видами навчальних занять та контрольними заходами з дисципліни

Вид навчальної роботи		Кількість	Максимальний бал за вид навчальної роботи	Загальна максимальна сума балів	
І. Поточний контроль				очна	заочна
Модуль № 1	Лекції	2	0	0	0
	Практичні заняття	10	2	20	2
	Контрольне завдання	1	20	20	20
Разом за модуль № 1				40	22
Модуль № 2	Лекції	4	0	0	0
	Практичні заняття	11	2	22	2
	Контрольне завдання	1	6	6	32
Разом за модуль № 2				28	34
Разом за поточний контроль				68	56
II. Індивідуальне завдання (науково-дослідне)				8	8
III. Підсумковий контроль успішності (екзамен)		1	24	24	36
Разом за всі види навчальної роботи				100	100

Поточний контроль

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на семінарському та практичному занятті (оцінюється в діапазоні від 0 до 4 балів):

4 бали – завдання виконано в повному обсязі, суть питання розкрита в повному обсязі, відповідь вірна, здобувач вільно володіє навчальним матеріалом, орієнтуються в темі та аргументовано висловлює свої думки, графічне зображення виконано згідно вимог;

3 бали – завдання виконано в повному обсязі, суть питання розкрита не в повному обсязі, відповідь вірна, здобувач частково володіє навчальним матеріалом, обґрунтування відповіді недостатнє, графічне зображення виконано неохайно, з незначними порушеннями вимог;

2 бали – завдання виконано частково, суть питання не розкрита, відповідь вірна, здобувач поверхово володіє навчальним матеріалом,

обґрунтування відповіді недостатнє, графічне зображення не відповідає проведеним розрахункам або виконано з порушеннями вимог.

1 бали – завдання виконано частково, при цьому допущено суттєві помилки, здобувач поверхово володіє навчальним матеріалом, обґрунтувати відповідь здобувач не в змозі, відповіді на поставлені питання не знає, графічне зображення не відповідає проведеним розрахункам або не відповідає вимогам.

0 балів – завдання не виконане.

Модульний контроль.

Критерії оцінювання знань здобувачів під час виконання модульних контрольних робіт (оцінюється в діапазоні від 0 до 30 балів):

Модуль 1, 2

26-30 балів – надано вичерпну відповідь на питання та вірно розв'язані всі задачі з дотриманням всіх вимог до виконання;

18-25 балів – відповідь на питання не повна, вірно розв'язані всі задачі, але допущені стилістичні помилки;

9-17 балів – відповідь на питання не повна, розв'язані три задачі;

1-8 бали – відповідь на питання відсутня, розв'язано одна-дві задачі;

0 балів – відповідь відсутня, задачі не розв'язані.

Індивідуальні завдання

Критерії оцінювання індивідуальних завдань (оцінюється в діапазоні від 0 до 6 балів):

6 балів – самостійна робота здобувачем виконана в повному обсязі;

5 балів – робота виконана в повному обсязі, але допущені незначні помилки;

4 бали – робота виконана на 90% від загального обсягу;

3 бали – здобувач виконав лише від 70% від загального обсягу;

2 бали – обсяг виконаної роботи становить 50% від загального обсягу;

1 бал – виконана частина роботи складає 40%;

0 балів – завдання передбачене на індивідуальну самостійну роботу здобувачем не виконане.

Підсумковий контроль

Критерії оцінювання знань здобувачів на екзамені (оцінюється від 0 до 30 балів):

30 балів – не менше 90% вірних відповідей на тестові питання;

28 балів – не менше 85% вірних відповідей на тестові питання;

26 балів – не менше 80% вірних відповідей на тестові питання;

22 бали – не менше 75% вірних відповідей на тестові питання;

20 балів – не менше 70% вірних відповідей на тестові питання;

18 балів – не менше 65% вірних відповідей на тестові питання;

16 балів – не менше 60% вірних відповідей на тестові питання;

14 балів – не менше 55% вірних відповідей на тестові питання;

- 12 балів – не менше 50% вірних відповідей на тестові питання;
- 10 балів – не менше 45% вірних відповідей на тестові питання;
- 8 балів – не менше 40% вірних відповідей на тестові питання;
- 6 балів – не менше 35% вірних відповідей на тестові питання;
- 4 бали – не менше 30% вірних відповідей на тестові питання;
- 2 бали – не менше 25% вірних відповідей на тестові питання;
- 1 бал – не менше 20 % вірних відповідей на тестові питання;
- 0 балів – менше 20% вірних відповідей на тестові питання.

Перелік теоретичних питань для підготовки до підсумкового тестування:

1.Управління в особливих умовах

- Система управління;
- Координуючі органи управління;
- Безпосередні органи управління;
- Завдання та функції штабу ліквідації НС;
- Загальні принципи управління;
- Пункти управління;
- Порядок дій під час ліквідації НС.

2. Зведені загони.

- Організація зведених загонів.
- Прямування зведених загонів в район НС.
- Розташування зведених загонів в районі НС.

3. УСЗНС при аваріях на КЕС

- Організація аварійних робіт на системах водопостачання.
- Організація аварійних робіт на системах каналізації.
- Організація аварійних робіт на системах газопостачання.
- Безпека праці при проведенні аварійних робіт на КЕС.

4. УСЗНС при пожежах в будівлях.

- Розшук постраждалих;
- Організація рятувальних робіт;
- Безпека праці.

5. УСЗНС на зруйнованих будівлях.

- Організація розвідки та розшуку постраждалих в завалах.
- Порядок виготовлення стінових проломів та проломів стелі.
- Організація управління аварійно-рятувальними роботами на зруйнованих будівлях.
- Розбирання завалів та вилучення постраждалих;
- Безпека праці.

6. УСЗНС при аваріях з витоком НХР.

- Зона хімічного зараження, утворення та характеристика.
- Основний зміст аварійно-рятувальних робіт при аваріях з витоком НХР.
- Мета та задачі розвідки місця аварії.
- Способи локалізації місця аварії.
- Безпека праці.

7. УСЗНС при аваріях з витоком радіоактивних речовин.

- Можлива обстановка на місці аварії.
- Підготовка підрозділів до дій в умовах радіоактивного випромінювання.
- Дії першого керівника ліквідації аварії.
- Управління силами та засобами під час ліквідації аварії.
- Безпека праці.

Отримані здобувачем бали за накопичувальною 100-бальною шкалою оцінювання знань переводяться у національну шкалу та в рейтингову шкалу ЄКТС згідно з таблицею.

Політика викладання навчальної дисципліни

1. Активна участь в обговоренні навчальних питань, попередня підготовка до практичних занять за рекомендованою літературою, якісне і своєчасне виконання завдань.
2. Сумлінне виконання розкладу занять з навчальної дисципліни.
3. З навчальною метою під час заняття мобільними пристроями дозволяється користуватися тільки з дозволу викладача.
4. Здобувач вищої освіти має право дізнатися про свою кількість накопичених балів у викладача навчальної дисципліни та вести власний облік цих балів.
5. При виконанні індивідуальної самостійної роботи до захисту допускаються реферати, які містять не менше 50% оригінального тексту при перевірці на плагіат.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Література

1. Освітньо-професійна програма «Пожежна безпека» за спеціальністю 261 "Пожежна безпека" в галузі знань 26 "Цивільна безпека" за другим (магістерським) рівнем вищої освіти. URL: https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/osvitnya_diyalnosti/osvitni_programi/2023/261_PB_mag23.pdf

2. Освітньо-професійна програма «Пожежогашіння та аварійно-рятувальні роботи» за спеціальністю 261 "Пожежна безпека" в галузі знань 26 "Цивільна безпека" за другим (магістерським) рівнем вищої освіти. URL: https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/osvitnya_diyalnosti/osvitni_programi/2023/261_PGARR_mag23.pdf

3. Освітньо-професійна програма «Управління пожежною безпекою» за спеціальністю 261 "Пожежна безпека" в галузі знань 26 "Цивільна безпека" за другим (магістерським) рівнем вищої освіти. URL: https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/osvitnya_diyalnosti/osvitni_programi/2023/261_UPB_mag23.pdf

4. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 р. № 5403-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 34-35. С. 1802 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>.

5. Про затвердження Статуту дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту та Статуту дій органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту під час гшіння пожеж: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 26.04.2018 р. № 340. *Офіційний вісник України*. 2018. № 57. С. 33. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0801-18#Text>.

6. Організація аварійно-рятувальних робіт: Підручник. За загальною редакцією В.П. Садкового / Аветісян В.Г., Сенчихін Ю.М., Кулаков С.В., Куліш Ю.О., Тригуб В.В. – Х.: Федорко, 2020. – 240 с. URL: <https://nuczu.edu.ua/images/menu/it-tehnologii/publish/>

7. Про затвердження методичних документів з планування професійної підготовки особового складу Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту: наказ Міністерства надзвичайних ситуацій України від 29.08.2011 р. № 893. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0893735-11#Text>.

8. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо підготовки та проведення штабних тренувань з органами управління цивільного захисту: наказ Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 29.09.2022 р. № 552. URL: <https://dsns.gov.ua/upload/1/2/4/2/1/6/9/DUiWl8OK9VxLQMKNKRMY9AtmSYEoebQV4U5ViV6O.pdf>.

9. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо підготовки та проведення командно-штабних навчань: наказ Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 29.01.2014 р. № 44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0044388-14#n11>.

10. Про затвердження Порядку організації роботи органів управління та підрозділів, закладів освіти системи ДСНС під час підготовки особового складу, гшіння пожеж, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та інших небезпечних подій в умовах екстремальних температур, задимленості, загазованості, радіоактивного, хімічного забруднення та біологічного зараження: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 25.09.2023 р. № 780. *Офіційний вісник України*. 2023. № 97. С. 139. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1839-23/ed20230925#Text>.

11. Про затвердження Правил проведення аварійно-рятувальних робіт на повітряному транспорті: наказ Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури від 28.09.2003 р. № 882. *Офіційний вісник України*. 2023. № 105. С. 402. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2008-23#Text>.

12. ДСТУ 2272:2006 Пожежна безпека. Терміни та визначення основних понять. [Чинний від 2007-07-01]. Вид. офіц. Київ: УкрНДІПБ, 2007. 31 с. URL: https://kmkdka.com/sites/default/files/files/dstu_2272_2006.pdf.

13. ДСТУ 2273:2006 Протипожежна техніка. Терміни та визначення основних понять. [Чинний від 2007-04-01]. Вид. офіц. Київ: УкрНДІПБ, 2007. 31 с. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=6187.

14. Про деякі питання організації діяльності мобільних оперативних груп ДСНС: наказ Державної служби України з надзвичайних ситуацій України від 06.11.2017 № 601. URL: <https://dsns.gov.ua/nakazi-z-osnovnoyi-diyalnosti/69995>.

15. Про організацію оперативних дій під час гасіння пожеж з наявністю небезпечних хімічних речовин: окреме доручення Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 12.09.2022 р. № В-577. URL: <https://if.dsns.gov.ua/upload/1/2/2/3/2/7/7/c17oyslNkLOG68I8mCh2svdySiZdn7xcCjNlYSZ7.pdf>.

16. Про організацію роботи щодо укриття особового складу підрозділів. Рекомендації щодо облаштування підвальних приміщень або приміщень з захисними властивостями від уражень бойових снарядів для укриття особового складу підрозділу. Окреме доручення ДСНС України від 04.07.2022 № В-379.

17. Про забезпечення безпеки: окреме доручення Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 22.03.2022 р. № 022-01-од ппу URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u184/metodichni_rekomendaciyi_pes_vnp_pmd.doc.pdf.

18. Про затвердження Тимчасових рекомендацій щодо йодної профілактики серед персоналу ДСНС у разі виникнення надзвичайних ситуацій на атомних електростанціях та інших ядерних катастроф, що супроводжуються викидом радіоактивних ізотопів йоду в умовах збройної агресії російської федерації проти України: окреме доручення Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 09.05.2022 р. № В-243. URL: <https://if.dsns.gov.ua/upload/1/1/9/5/7/0/9/LsYxAgX5NGGf7jHdwuliw1OG2eB3Es6KTdbBXrjZ.pdf>.

19. Про затвердження Методичних рекомендацій з ліквідації наслідків руйнування будівель та споруд із застосуванням аварійно-рятувальної (інженерної) техніки спеціального призначення та обладнання: наказ Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 27.08.2025 р. № НС-1065.

20. Довідник керівника гасіння пожежі / за заг. ред. В. С. Кропивницького. Київ: ТОВ «Літера-Друк», 2016. 320 с. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/9477>.

21. Правила безпеки праці в органах та підрозділах МНС України: наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 07.05.2007 р. № 312.

URL: https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/osvitnya_diyalnisti/slugbova_pidgotovka/normativno_pravovi_akti_nakazi/PRAVIL_Ohor-Pr_MNS.pdf.

22. Про затвердження Методичних рекомендації з підготовки газодимозахисників ДСНС України: наказ Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 27.06.2024 р. № 680;

23. Про організацію роботи щодо укриття особового складу підрозділів. Рекомендації щодо облаштування підвальних приміщень або приміщень з захисними властивостями від уражень бойових снарядів для укриття особового складу підрозділу. Окреме доручення ДСНС України від 04.07.2022 № В-379. URL: <https://document.vobu.ua/doc/13513>

24. Smith J. P. Strategic & Tactical Considerations on the Fireground. USA, 2021. 608 p.;

25. Dunn V. Safety and Survival on the Fireground, 2nd Edition. USA, 2015. 456 p.;

26. IATG 02.20:2021[E] Quantity and separation distances (МТКБ 02.20:2021ГЕ) Кількісні і розділові відстані). Режим доступу: https://data.unsafeguard.org/iatg/en/V3_IATG-02.20_en.pdf

27. International Ammunition Technical Guidelines (ATG) IATG 05.20:2021[E] Types of buildings for explosives facilities (Міжнародне технічне керівництво щодо боєприпасів (МТКБ 05.20:202 ЦЕ) Типи споруд для приміщень під вибухові речовини)). Режим доступу: https://data.unsafeguard.org/iatg/en/V3_IATG-05.20_en.pdf

28. John Norman Fire Officers Handbook of Tactics / Norman John. –South Sheridan Road Tulsa, Oklahoma, 2012 – 311 p. [URL: <https://fireengineeringbooks.com/fire-officers-handbook-of-tactics-5th-edition/>].

29. University of Nottingham. Virtual reality training could improve employee safety // *ScienceDaily*. 2019. URL: <https://www.sciencedaily.com/releases/2019/09/190916212516.htm>.

30. McDonough J. The science of water extinguishment // *Firehouse*. URL: <https://www.firehouse.com/operations-training/hoselines-water-appliances/article/12395735/the-science-of-water-extinguishment-international-innovations-john-mcdonough>

31. Організація аварійно-рятувальних робіт: курс лекцій / Укладачі: В. Г. Аветисян, І. М. Грицина, К. М. Остапов, С. М. Шевченко, Є. М. Криворучко – Х: НУЦЗУ, 2024. – 205 с. [URL: <https://ors.nuczu.edu.ua/images/13.10.11/15.pdf>].

32. Дії підрозділів ДСНС України в умовах воєнного стану – навчальний посібник. - Львів: ЛДУБЖД, 2023. - 308 с. (рис. 185, табл. 28, Бібліогр. 93).

33. Посібник з реалізації заходів евакуації населення, матеріальних і культурних цінностей в умовах загрози та виникнення надзвичайних ситуацій і збройних конфліктів: практичний посібник / М.В. Андрієнко, А.І.

Фомін, О.М. Слуцька, А.А. Слюсар, Л.В. Калиненко, Ю. М. Чайковський. Київ: ІДУ НД ЦЗ, 2022. 250 с. [URL: <https://idundcz.dsns.gov.ua/upload/1/6/1/7/5/4/9/posibnik-evakuaciini-zaxodi.pdf>].

34. Прогнозування та ліквідація наслідків вибуху на відкритих технологічних установках: методичні вказівки по виконанню контрольної (модульної) роботи з організації аварійно-рятувальних робіт / Уклад. В.Г. Аветісян, І.М. Грицина, К.М. Остапов. — Х.: НУЦЗУ, 2024. — 33 с.

35. Курс лекцій з дисципліни Тактика ведення аварійно-рятувальних невідкладних робіт/ В.Г. Аветісян. — Харків: НУЦЗУ електронна бібліотека, 2023. —93с.

36. Методика розрахунку сил та засобів для локалізації проливів небезпечних хімічних речовин (НХР) / В.Г. Аветісян, Ю.М. Сенчихін, І.Г. Дерев'янка // Проблеми надзвичайних ситуацій: зб. наук. пр. — Харків: НУЦЗУ, 2016. — Вип. 23. — С. 141-144.

37. Методика розрахунку сил та засобів для локалізації дії небезпечних чинників небезпечних хімічних речовин (НХР) / Ю.М. Сенчихін, М.М. Пікрасов // Проблеми надзвичайних ситуацій. Харків: НУЦЗУ, 2016. —Вип. 24. — С. 100-105.

38. Обґрунтування вихідних даних для розрахунку сил та засобів пожежогасіння на об'єктах з наявністю боєприпасів та вибухових речовин / В.Г. Аветісян, Ю.М. Сенчихін // Проблеми надзвичайних ситуацій. — Х.: НУЦЗУ, 2018. — Вип. 27. — С. 3-9.

39. Сенчихін Ю.М., Сировий В.В., Остапов К.М., Аветісян В.Г. Удосконалена методика розрахунку сил і засобів для гасіння пожеж на відкритих технологічних установках. Проблеми пожарной безопасности. — Х.: НУГЗУ, 2020. — Вип. 47. — С. 105-111.

40. Сенчихін Ю.М., Сировий В.В., Остапов К.М., Аветісян В.Г. Удосконалена методика розрахунку сил і засобів для гасіння пожеж на рухомому складі залізничного транспорту. Проблеми пожарной безопасности. — Х.: НУГЗУ, 2020. — Вип. 48. — С. 166-171

41. Наказ МОЗ України від 9 березня 2022 № 441 Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах.

42. Про особливості реагування на надзвичайні ситуації під час збройної агресії: наказ Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 02.04.2024 р. № 375. URL: <https://dsns.gov.ua/upload/2/0/8/0/8/1/6/rekom.pdf>.

Інформаційні ресурси

1. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>
2. Президент України. URL: <http://www.president.gov.ua>
3. КМ України. URL: <http://www.kmu.gov.ua>
4. Міністерство внутрішніх справ України. URL: <http://mvs.gov.ua>
5. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. URL: <http://www.dsns.gov.ua>

6. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua>
7. Офіційний сайт Національного університету цивільного захисту України. URL: <https://nuczu.edu.ua/ukr>
8. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. URL: <https://naqa.gov.ua>
9. Програмні тренажери. URL: <https://nuczu.edu.ua/ukr/prohramni-trenazhery>

Розробник:

викладач кафедри пожежної тактики
та аварійно-рятувальних робіт

Вадим АВЕТИСЯН